

19573.V.3.2.2.F.2.

V.
3.
2.2.

HISTORIAE LINGUAE SCLAVONICAE
CONTINUATIO TERTIA,
DE
DIALECTIS VENEDORUM
IN LUSATIA

ET
IN DUCATU LUNEBURGICO.

OCCASIONE ORATIONIS, QUAM IN GYMNASIO BEROLI-
NENSI DIE IX. JANUARIi Ao. MDCCXXX. POST PUBLI-
CAE INTRODUCTIONIS ACTUM HORA X. INSTI-
TUTUM, HABEBIT

NOVUS GYMNASII PRO-RECTOR

VIR CLARISS. atque DOCTISSIMUS, DOMINUS

JOACHIM. CHRIST.
BODENBURG

DE LINGUIS, ROMANA PRÆCIPUE, SUMMO
STUDIO IN SCHOLIS EXCOLENDIS.
AD QUAM AUDIENDAM

AMPLISSIMOS DOMINOS PATRONOS
ET MAXIME REV. DN. EMPHORUM CUNCTOS-
QUE GYMNASII NOSTRI FAUTORES ET REI LITE-
RARIE AMICOS

DEMISSE ET OFFICIOSE INVITAT
PAUCA

DE UTILITATE CERTÆ SPEI SUCCEDENDI IN MUNERE
RECTORIS SCHOLASTICI PRÆFATURUS

JOHANN. LEONHARD. FRISCH.
RECTOR.

M=03000 5395

S

Urb
In c
dilig
fatia
runt
verfi
usi fu
expr
di &

I.

De Dialecto Soraborum

Sive

Venedorum in Lusatia superiori.

Soraborum migratio e Servia, ipso nomine confirmari videtur. Vocantur enim ab Auctoribus Servi, Serbii, Syrfi, Syrbii, Surbi, Swirbii, Σέρβλοι, Serabi, Sorbienses Slavi, & quod constantius illis mansit nomen, Sorabi. Urbs ob quam celebres sunt, est Budissin, sive Budissa. Bautzen. In cultura hujus dialecti nonnullorum Theologorum privata diligentia primas laudes habet. Nam ab eo tempore, quo Lusatiae maxima pars iis, qui Augustanae Confessioni subscripserunt, accessit, diu libris tantum Manuscriptis, in hanc dialectum versis, catechismis, & Evangeliiis Dominic. & Festiv. in ecclesia usi sunt. Wenceslaus Warichius tandem Catechismum typis expressum publico usui exposuit, cum brevi instructione legendi & pronunciandi literas Germanicas, quas ad indicandos peregrini-

regrinos sonos & inprimis linguæ Sclavonicæ sibilos, cum aliis composuerunt, aut superius puncto sive lineola notarunt. Hunc in Grammaticis regulis secutus est Zacharias Bierling, qui edidit Anno 1689. 8. Didascaliam seu Orthographiam Vandalicam. *Wendische Schreib- und Lese-Lehr auf das Budissinische Idioma, oder auf die Hochwendische Ober-Lausnitzische Sprach gerichtet.* Anno 1690. Decanus Budissinus in Romano-Catholicorum usum Evangelia & Epistolas Dominical. una cum Petri Canisii Catechismo Sorabice excudi fecit. Tici- nus, Jesuita Pragensis etiam gloriæ hujus particeps esse voluit, & scripsit Principia Linguæ Venedicæ. Anno 1679. Pragæ. 8. Deinde in Versionum, aut aliorum libellorum Ecclesiasticorum editionibus, tantum in præfatione paucas illas literas punctis vel lineolis notatas, & consonantium novas compositiones exposue- runt auctores. Lexica, præter Abrahami Frenzelii librum de origine Linguæ Sorabicæ (Budissæ Anno 1693. 4.) nulla vidi. E Veteris Testamenti libris quosdam verterunt hujus linguæ peritiores. e. c. Bierling in Orthographia sua scribit, se ad pre- lum typographicum paratas habere versiones Proverbiorum Salomonis, Hiobi, Prophetæ, Habacuc, & Malachia; Item Si- rachidis. Gregorius Martini Septem Psalmos Pœnitentiales vertit, & in dedicatione duodecim loca lectoribus nominavit in quibus Venedis Verbum Dei explicatur.

Baruth, Groditz, Klux, Gutttau, Budissin, Wilkel, Förtschen, Hohkirch, Gödau, Wilthen, Weissen- berg & Malschwitz.

Anno 1703. Illustriss. Dominae de Gersdorf cura, tanquam mu- nificentia ejus non minimum monumentum, prodiit integer Psalmorum David. liber Germanico-Sorabicus. Budissæ. 8. In cujus Præfatione etiam quædam Grammaticæ Sorabicæ regulæ additæ sunt. e. c. de duplici Ablativo, qui huic cum aliis Lin- guæ Sclavonicæ dialectis communis est; De pronomine De- monstrativo, quo sæpe loco Articuli utuntur; Item de Casibus
Præ-

Præpositionum; & de Conjugatione Verbi Substantivi. E No-
 vo Testamento in MS. diu habuerunt hi Venedi tantum Evang.
 & Epistol. Dominic. & Festival. Versiones variorum, ut Prætorii,
 Schertzii, Choinani, Item Michaelis Frenzelii, Patris Abraha-
 mi Frenzelii de lingua Sorabica optime meriti, qui etiam Anno
 1670. in 8. Matthæi & Marci Evangelistarum, & Anno 1693. 8.
 Pauli ad Roman & Galatas Epistolarum versiones edidit. Acce-
 dente tandem publica Illustrium Lusatiae superioris statuum au-
 thoritate primum typis expressa sunt Evangelia & Epist. sive
 textus Evangelici & Epistolici per totum annum, una cum
 Passionis & Resurrectionis ex quatuor Evangelistis, nec non
 everſæ Hierosolymæ historia. Anno 1695. 8. Budissæ. Item
 Liber agendorum in Ecclesia; & Catechismus cum quæstioni-
 bus Grünwaldii. Denique etiam post hos Rivulos sacros ipse
 dulcissimus Fons, sive Novum J. C. Testamentum prodiit. Quæ
 Versio diu defuit iis, qui sibi Biblia polyglotta Sclavonica colle-
 gerunt, quamvis sint diversa facie & varia septem Voluminum
 forma: donec aliquis ea in æqualia volumina colligat, quod ta-
 men vix sperandum est.

- I. Biblia Sclavonica, quibus Russi utuntur. fol. Charact. Cyril.
 - II. Bohemica. 8. III. Polonica. 8. IV. Venedico- Carnio-
 lana. fol.
 - V. Nov. Test. Characterè Glagolitico. 4.
 - VI. Nov. Test. Venedico-Sorabicum, s. Lusatiae superioris. 8.
 - VII. N. Test. in Dialecto Lusatiae inferioris. 8.
- Quibus ego addo propter Viciniam locorum & utriusque
 linguae solitudinem, quamvis plane differant a lingua
 Sclavon.
- VIII. Versionem Letticam in Livonia Vet. & Nov. Test. 4.
 - IX. Versionem Nov. Test. Lithuanicam priorem. 4.
 - X. Versionem posteriorem N. T. 8.

II.

De Dialecti Venedorum in Lusatia inferiori cultura.

HUic dialecto diutius defuerunt cultores. Albinus quidem Mollerus jam Anno 1574. libellum cantiones in Ecclesia continentem & catechismum dialecto hac conscriptum Budissæ imprimi fecit: Sed neque illo seculo, neque sequenti quisquam ad continuationem hujus per typographiam culturæ animum appulit. Sub initium tandem præsentis seculi decimi octavi Vir Rev. Dn. Gottlieb Fabricius, Pastor primum Kahrensis; nunc Inspector Diceceseos Cotbusiensis meritiss. omnem ad eam lapidem movit. Cum enim scholas reperiret nullas, libros nullos, magnum præterea vocabulorum defectum, obsolescentibus Venedicis, & receptis corruptisque Germanicis: totum se linguæ hujus studio dedit. Felicissimo quoque successu peregrinum hoc idioma brevi tempore sibi familiare reddidit. Deinde cum Nov. Testamentum tantum MStum, & tantum in manibus Pastorum Ecclesiarum videret; idque a diversis interpretatum; multa non e textu originali, sed e Germanica modo versione, non pauca etiam sine debito vocum delectu, nullaque habita emphaseos ratione, obscuriora inveniret: Eadem laudabili audacia novam Versionem ejus aggressus est. Adfuit his conatibus gratia divina, Regis Friderici subsidium & Virorum cordatorum favor. Publicavit Anno 1706. Catechismum in dialecto eorum locorum, tanquam specimen majoris laboris sui, quem Anno 1709. integer Novi Testamenti codex secutus est. Sic culturæ hujus apud tot ordinis sui viros tarditatem hac celeritate compensavit. Et quod in Lusatia superiori in tot annorum spatio a tot viris doctis, eandem cum Venedis patriam habentibus, non fieri potuit; Hic in Lusatia inferiori, peregrinus, paucis annis effecit. Retinuit orthographiam in Dialecto Lusatia

fatia superioris receptam, & prætulit pronunciationem Venedorum in agro Cotbusiensi diversis aliis in Vicinia habitantibus. Non neglexit quædam literarum signa, quæ alii male in quibusdam libellis omiserunt. e. c. lineolam super (e) quando ut diphthongus (ie) five (je) pronunciandum est. Indicatur enim hac lineola Diphthongus omnibus Sclavonicæ linguæ Dialectis communis, & in Charactere Cyrillico peculiari figura expressa; a nostra vero pronunciandi consuetudine abhorrens.

III.

De Venedorum in Ducatu Luneburgico familiis & de Dialecto eorum.

QUæcunque de hac Dialecto habemus, curæ Nobiliss. Dn. J. G. ab Eccard debemus. In cujus egregio libello de historia Studii etymologici Linguæ Germanicæ cap. 35. p. 268. sequentia leguntur. „ Habet Venedica gens in Ducatus Lu-
neburgici Præfecturis Luchoviensi & Dannebergensi habi-
tans, genus dicendi Sclavonicum, quod considerationem no-
stram meretur. Derisi quidem homines hujus gentis quon-
dam cum lingua sua a nostris Saxonibus habiti sunt, ac usu il-
lius a præfectis gravi sub pœna interdicto, plerumque ejus se-
gnaros esse negarunt. Quo factum, ut ea inter seniores dun-
taxat ruricolæ vigeat. Et brevi habuissimus gentem ver-
naculæ suæ ignaram, nisi sub Georgii Ludovici Serenissimi
Electoris nostri clementi regimine ad conservationem atque
usum illius iterum excitati fuissent nostri hi Slavi. Degit
Wustroviæ Christianus Hennigen, vir doctus, & Pastor ec-
clesiæ illius loci, qui a multis jam annis in id incubuit, ut quæ
de lingua Venedica ibi locorum superessent colligeret, ac tan-
dem Glossarium Germanico-Venedicum congeffit, in quo non
voces solum sed formulas etiam loquendi plurimas annotavit.

Et

“ Et p. 273. pergit: Quoniam autem hic in eo sumus ut notiti-
 “ am linguæ Venedicæ quæ in Ducatu Luneburgico superat,
 “ demus, non possumus non inferere, & quidem in gratiam
 “ Lectorum exterorum, integrum Vocabularium quod Anno
 “ 1698. cum inter Venedos ageret forte, summo cum studio in
 “ proprios usus sibi confecit Joh. Fridericus Pfeffingerus, Eque-
 “ stris Academiae Luneburgensis Inspector. Quod ad Ortho-
 “ graphiam attinet, in ea Gallos secutus est, quemadmodum
 “ & Venedica verba Gallicis explicavit. Ut vero pronuntiatio
 “ sibi eo melius constaret, Græcos accentus, ubi opus fuit, vo-
 “ cibus superimpofuit.

Inter Collectanea Etymologica Illustriss. Leibnizii. Idem
 Dn. Eccardus p. 335 n. VI. edidit Epistolam Georg. Frider. Mi-
 thofii de Winidis Luneburgensibus, in qua Mithofius testatur, li-
 bros illis nullos esse, neque scriptorum ulla monumenta. Ora-
 tionem tamen Dominicam in hac lingua, una cum quibusdam
 precatiuncularum & narratiuncularum fabulosarum fragmen-
 tis epistolæ suæ inseruit. Addita etiam est ibidem vocabulorum
 Venedicorum brevis designatio.

Cæterum quia Venedi in Carniola, & in vicina Dalmatia
 Latino scribendi Characteribus, ii vero qui in utraque Lusatia super-
 sunt Germanico utuntur: Noluimus integrum utriusque linguæ
 alphabetum hic subungere, aut, sicut in primis hujus historiæ
 partibus fecimus, lectoribus illud in ære sculptum exhibere. Re-
 quirunt tamen instituti nostri ratio, ut paucis monstremus quibus
 literis sibilantes suas scribant, easque inter se distinguant.

Carniolæ	Verantii	Lusatia	
Latin.	Dalmat. Lat.	German.	
sh - - -	x - - -	ſ	legitur ut Sch. lenius five ut g. Gall. ante (e) & (i)
f. - - -	f. z - - -	ſ	ut s lenius.
fs - - -	fs. fz - - -	ſſ	ut s fortius.

z	-	-	-	cz	-	-	-	§	ut Germ. §
zh	-	-	-	cs	-	-	-	cs'	ut tſch
fh	-	-	-	fch	-	-	-	fch	ut ſch Germ. fortius.
fzh	-	-	-	---	-	-	-	fchcz'	ut ſchtfch.

Diphthongos Slavonicas ja, je, jo, ju indicant Lufatiae Venedi lineola, five puncto super a, e, o, u, scripto.

In superiori Lufatia etiam sonum dſch habent quem per dſ' exprimunt.

E interdum legunt ut o', & oh ut oa Diphthongum.

H latinum apud Carnos legitur ut ch.

Characterem quem Russi Jer appellant, (vid. Continuat. primam) qui loco Hebræorum ſcheva muti est, exprimunt quidam per lineolam super litera, ut in n'; alii per apostrophum ut, ſ'; alii per hyphen five duobus punctis, ut ſ:ch, ſ:ch, ne legatur ut Germ. ſch. In fine vero nonnulli illud per j longum indicant. Accentuum nulla in scribendo ratio habetur. In foliis Compositis cum præpositione indicant lineola transversa præpositionem accentum habere, eumque etiam in polysyllabis retinere, quamvis in quartam ante tonum & ultra veniat. ut na-uk legendum est ná-uk, non naùk.

Ad monstrandam denique quandam harum Venedicarum Dialectorum differentiam, addo hic in quamlibet earum Orationis Dominicæ Versionem. Et suppleo simul quæ in Andr. Mulleri five Ludekenii Centuria Versionum & in Chamberlaynii collectione defunt. Quasdam etiam hac occasione emendo.

Oratio Dominica in Lingua s. Dialecto Venedica Carnorum, è Bibliis Matth. 6.

I.

Nash ozha kir si v' nebesich.

Posvizhenu bodi tvoje ime.

Pridi tvoje Krailestvũ.

B

Isidi

Isidi se tvoja vola, na Semli kakor v'nebeffih.
Nash vsakdajni Kruh daj nam danas.
Inu odpusti nam nashhe dulce, kakor my
nashim dulshnikom odpuszhamo.
Inu ne upelai nas v'iskushno.
Temuzh nas refhi od sléha.
Sakaj tvoje je krailestvu, muzh inu
zhasť vekoma. Amen.

II.

Oratio Dominica; e Verantio p.125.
in Dalmat. Dialecto.

Otcse nas Koyi yesfi na nebeffih.
Szvetisse gyme tvoje.
Pridi kralyesstvo tvoje.
Budi volya tvoya: kako na nebu, tako i na Zemlyi.
Kruh nas vsagdanyni day nam danas.
I odpusti naam duge nasse: kako i my
odpuschyamo duxnikom nashim.
I ne naas uvediü napast.
Da ofslobodi naas oda fsła.

III.

Oratio Dom. in Dialecto Lusatiae superioris
e Catechism.

Wotze nash fiz sy wnebeffach.
Swiaczene budz tvoje meno.
Pschindz knam tvoje kralestwo.
Tvoja wohla so stan, kash na nebiu tak teisch na-semi.
Nash wschjedny klieb daj nam dzenka.
A wodaj nam nashhe wine, jako my wodawamy nashim
winikom.

A ne wiedz nas do spyttowania.
Ale wumoz nas wot teho sleho.

IV.

IV.

Oratio Dominica in Dialecto Lusatiae Inferioris,
e N. Test. Fabricii.

Wosch; naß, kenz sū na nebjū.
 Huswjeschone buzi twojo mieh.
 Pschizi k' nam twojo kraleistwo.
 Twoja wohla se stani ako tam na nebjū tak teke how na semi.
 Nasch schedni klieb dai nam zinsfa.
 A woda; nam nasche wiñi, ako mü woda;wamü naschim wiñikam.
 A newehzi nas do spüttowaña.
 Ale humoz nas wot togo slego.
 Pscheto twoja je kraleistwo, a ta mo; a ta Besch,
 to himmerno;zi. Amen.

V.

Oratio Dominica Venedorum Luneburgicorum
ex J. G. Eccardi historia studii Etymol.
Linguae Germ. p. 269.

Nos Holja wader ta toy chiss wa nebisgay.
 Sjunta woarda tugi geima.
 Tia rick komme.
 Tia willja schingot, kofe nebisgay kof kof no Sime.
 Noissi wissedaneisna sgeiba day nem dans.
 Un wittedoy nom nosse greis, tak moy wittedogime
 nosse gresnarim.
 Ny bringgoy nos ka warsikonge.
 Tay lósoay nos wit wissokak chundak.

E Germanicis vocibus corrupta hic sunt:

Holja heilig; Wader, Vater; Woarda werde; rick Reich, komme, komme.
 Willja Wille; schingot, geschehe. Bringgoy, bringe; Warsikonge. Versuchung
 Lósoai, löse, erlöse; un und.

Pro sgeiba apud Ecaardum in precatatione quarta legendum est Sgeiba; quæ vox
in altera hic sequenti versione, Sjeiba scribitur.

VI.

VI.

Oratio Dominica Luneburgicorum Venedorum alia
ex Illustr. Leibnizii Collectaneis Etymol. p. 335.

Noos Wader tada tō jis wa tuem nibisien.

Unser Vater der du bist in dem Himmel.

Sionctamo wardoot tui Geimang. (a)

Geheiligt werde dein Name.

Tui Kiek cumma.

Dein reich komme.

Tua willia mossa schinjet cak wa nibisien

Dein Wille müsse geschehen wie im Himmel

wissei so quoi noo sime.

all so auch auf Erden.

Noosfi daglitia Sjeibe dit nam daans.

Unser täglich Brod gib uns heute.

Un wittodu nam noosse greichie, coof moy

Und vergieb uns unsere Schuld, wie wir

wittodujeme noossime Greichynarim.

vergeben unsern Schuldigern.

Mi farforii nas wa Versoikung.

Nicht führe uns in Versuchung.

Erlösi nas wit tigge goidac' (b) Hamen. (c)

Erlöse uns von dem Ubel Amen.

(a) Pro Seimang legendum est Geimang. In iisdem Collectaneis Leibnizianis p. 341. lin. 4. scribitur, Jeomang, (nomen) g enim hic ut j pronunciatur. Bohemis gmeno significat nomen, unde Venedi hi Geima sive Geimang habent.

(b) In hac ultima precatone (wit) significat (ex); in Bohemica & aliis dialectis, imprimis in compositis scribitur Wy. Vox (tigge) est casus obliquus articuli, sive pronominis demonstrativi, pro Lusatico (tyg.) Ultima uox (goidac), quæ in Hennigenii Orat. Dominica (chundak) pronunciatur, (& male ibidem loco Amen posita est, pertinet enim ad præcedentem precatorem septimam) significat malum.

(c) Hamen pro Amen, affinitatis cum Dialecto Lusatiae inferioris indicium est, quæ multis vocibus a vocali incipientibus aspirationem addit.

